

Summary

PEOPLE AND THE STONE. SUMMER RESEARCH CAMP PODSREDA 1994. THE REPORT OF THE GROUP WHICH RESEARCHED STONE-CUTTING.

Dušan Štepec

The fieldwork findings indicate that stone-cutting was a very lively activity in the area of the Kozjansko gardens ("Kozjanski park") in the 19th century. This is evident from the data of our informants about the stone-cutters who lived in that time. We can mention the Kolar family, Miha Vovk from Pilštajn and also Janez Gerzin from Gorjane, who performed his activity up to the thirties of the twentieth century. It is often very difficult to define the exact time as there are many objects on a field which are not signed and without the exact date. We will maybe never know about the authors and the time, because stone-cutting is an activity, which was performed in the past and folk's memory is weaker from year to year. So it was important that we at least tried to document the stone products we came across on the area of Kozjansko gardens in the time of our research (stone mortars, house portals, press stones, cemetery walls, tombstones, boundary stones etc.).

Beside stone-cutting we also researched lime-burning. As this problematic is very wide, we limited ourselves to the period after the second world war, the main reason for that was that the informants gave us the data mostly for this period. Roman Godler, the only active lime-burner on the area of Kozjansko gardens told us that before the second world war there were 18 lime-kilns, some of which were abandoned in the thirties, only eight of them remained after the second world war.

The main characteristics of the lime-kilns are following: three fourths of its edge leans on the hill or it is covered by earth, there is an opening for burning on the front side of the lime-kiln and the usual filled bricks are built in the inner side and smeared with clay. There are only four lime-kilns that are built by fire-clay. These lime-kilns used to give 4000 to 4500 kilograms of lime.

We researched also the bricklaying. Before the second world war until the end of the fifties they used to build with certain kinds of stones, the so called "prušni kamni", the mortar was made also from slaked lime. The width of the foundations of the house was usually 60 centimeters, and 45 to 50 centimeters of the bricks. They used the logs of the alder-tree, the so called "jaušovi hlodi", as the foundations where the pieces of land were soft. The house ground were made of "clay and straw". They used to build in layers ("šarah"). In winters the bricklayers visited neighbouring villages in groups and played tamburisas. Most often they played on a New Years Eve and St. Joseph's Day.

Helena Rožman

POROČILO O DELU V POLETNI INTERDISCIPLINARNI RAZISKOVALNI DELAVNICI PODSREDA '95

V organizaciji Zavoda Spominski park Trebče - Kozjanski park in Zveze organizacij za tehnično kulturo Slovenije je med 9. in 16. julijem 1995 potekala druga Poletna interdisciplinarna raziskovalna delavnica Podsreda 95. V delavnico je bilo vključenih 29 udeležencev; dvanajst študentov etnologije, dve študentki umetnostne zgodovine, dve študentki arhitekture, ena študentka geologije ter pet dijakov: trije iz brežiške ter po eden iz mariborske in celjske gimnazije. Delali so pod strokovnim vodstvom sedmih mentorjev. Delo v delavnici smo razdelili na etnološki in umetnostnozgodovinski sklop.

V okviru t. i. etnološkega foruma je delalo pet skupin, ki so se ukvarjale z naslednjimi raziskovalnimi temami: *Prehrana v Podsredi in okolici* (mentor: Vlado Šlibar, dipl. etnolog, Pokrajinski muzej Celje); *Mlinarji in mlinarjenje v dolini reke*

Bistrice (mentorica: Helena Rožman, prof. zgodovine in dipl. etnologinja, Zavod SPT-Kozjanski park); *Glažute na Vetrniku* (mentor: Jože Rataj, dipl. zgodovinar, Zavod SPT-Kozjanski park); *Lončarstvo v Podsredi in okolici* (mentorica: Jasna Sok, dipl. sociologinja, Kozje); *Kamnarji in kamnarstvo* (mentor: Božidar Premrl, dipl. komparativist, Ministrstvo za kulturo); *Spolno življenje v ljudskem jeziku* (mentorica: Irena Rožman, dipl. etnologinja, Novo Mesto).

Študentje in dijaki, ki so se ukvarjali s prehrano v Podsredi in njeni okolici, so, v skladu z navodili mentorja Vlada Šlibarja, dopolnjevali v lanskoletni delavnici pridobljene rezultate z območja fare Podsreda. Letošnja raziskava je zajela kraje Bistrice ob Sotli, Zagaj in Črešnjevce, Lesično in Drensko rebro ter trg Pilštajn. Raziskava se je omejila na 20. stoletje.

Člani te skupine, Dušan Štepec, Barbara Šterbenc, Lea Kužnik in Anton Janc, so delali z anketnimi listi in opravili intervjuje z devetimi informatorji. Raziskovalci so poleg vprašalnice o prehrani uporabljali še vprašalnice o obdelavi grozdja ter o vinskih kletah in zidanicah.

Letošnje delo skupine, ki se je ukvarjala z mlinarji in mlinarjenjem v dolini reke Bistrice, pomeni vsebinsko poglobljanje in širjenje lanskoletnega dela. Poleg določitve lokacij vseh mlinov na Bistrici, ki so delali v tem stoletju, so se člani skupine ukvarjali s spoznavanjem življenja v posameznih mlinih. Raziskava je bila, kot je bilo že omenjeno, časovno omejena na 20. stoletje, s posebnim poudarkom na času po II. sv. vojni.

Z mlinarstvom so se pod vodstvom Helene Rožman ukvarjali Maja Kanop, Peter Arko in Robert Rot. Opravili so intervjuje s 16 osebami, na vseh lokacijah so fotografirali notranjost in posamezne predmete. Inventarizacije še niso opravili.

*Pogovor z mlinarjem Senico v Zagorju 29.
Foto: Robert Rot, 14. 7. 1995.
Fototeka SPT-Kozjanski park.*

Študentki Alenka Čas in Urška Lazar sta z mentorjem Jožetom Ratajem raziskovali glažute na Kozjanskem. Obdelali so dve lokaciji na Vetrniku - gre za Staro in Novo Glažuto. Izvedli so anketo o poznavanju obeh Glažut. Glede na relativno veliko časovno oddaljenost delovanja steklarskih delavnic so pridobili malo oprijemljivih podatkov. V drugem delu so raziskovali glažuto v Loki pri Žusmu, ki so jo izbrali zaradi dveh razlogov: glažuta je bila sredi 19. stoletja eden izmed največjih industrijskih obratov na obravnavanem območju, delovanje te steklarne je najbližje parku in tudi

vedenje o njej je med lokalnim prebivalstvom še dokaj živo. Med delom na terenu so evidentirali štiri svečnike, dve vazi, dve luči in lestenca v cerkvah Sv. Jakoba in Sv. Valentina v Žusmu ter Sv. Ane na Babni Gori.

Letošnja raziskava je odprla nekatere nove vidike, glede na razširjenost glažut pa lahko temo vljučimo tudi v Raziskovalno delavnico Podsreda 96.

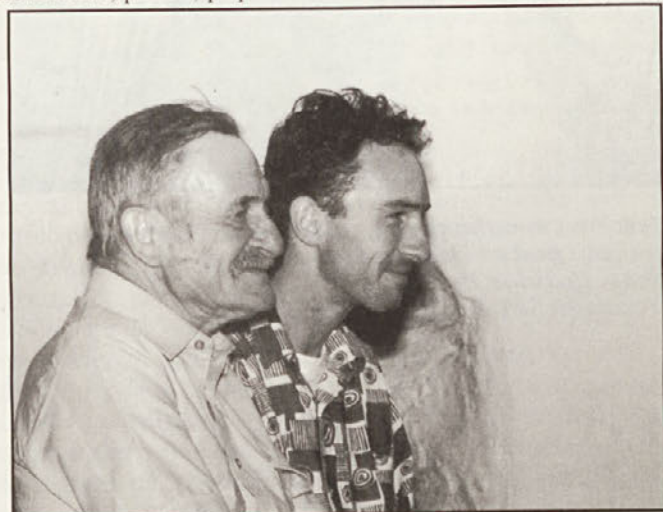
Skupina, ki se je ukvarjala z raziskovanjem lončarstva v Podsredi in njeni okolici, je pri svojem delu evidentirala in dokumentirala dve lončarski delavnici, in sicer nekdanjo delavnico Leopolda Dobravca na Trebčah 51 in Kolarjevo lončarsko delavnico v Podsredi 90. Obe sta že več kot desetletje opuščeni, kljub temu pa je ostalo, predvsem pri Dobravcu, precej lončarskega orodja in izdelkov, ki so jih člani skupine ustrezno dokumentirali. Določene so bile tudi lokacije drugih delavnic in glinokopov. V skupini so bili poleg mentorice Jasne Sok še študent etnologije Janez Krnc in študentka etnologije Lucija Horvat ter srednješolka Katka Zidar.

Pod strokovnim vodstvom Božidarja Premrla se je s kamnarstvom ukvarjala Katarina Oblak, študentka geologije in biologije. Letošnje terensko raziskovanje je pomenilo vsebinsko nadaljevanje, poglobljanje in širjenje lanskoletnega. Raziskovala sta predvsem aparstvo (Zagaj, Pilštanj) in kamnoseške izdelke (mejnike, portale in druge arhitekturne člene). Na Sv. Gorah nad Bistrico ob Sotli, Starih Sv. Gorah nad Podsredo ter na Pišečkem gradu sta skicirala, evidentirala in fotografirala kamnoseške znake. Mentor opozarja na odkritje primerkov ljudske umetnosti v kamnu: človeških figur in reliefa operutničnega angela, ki jih je v drugi polovici prejšnjega stoletja naredil klesar in kamnolomec Zupan iz Srebrnika št. 37, vulgo "pr Šiški".

V okviru raziskave sta obiskala 16 krajev in se pogovarjala s petindvajsetimi informatorji. Na terenu sta zbrala nekaj vzorcev kamenin in okamenin ter fragment Attemsovega mejnika iz lehnjaka.

Zadnja tema letošnjega etnološkega foruma pa se je dotikala spolnega življenja, ki sta ga obravnavali Jelka Pšajd in Teja Hlačer z mentorico Ireno Rožman. Izhodišče za vodenje pogovora z informatorjem je bila vprašalnica.

Na raziskovalnem območju, ki je zajemalo naselja Podsreda, Bistrica ob Sotli, Polje pri Bistrici, Trebče in Zagaj, so opravile pogovore s tridesetimi informatorkami. Raziskovalna tema Spolno življenje je bila razdeljena na dva tematska sklopa: nosečnost, porod, poporodna doba ter menstruacija, kontra-

*"Staro in mlado" - Jerclav Fracl in Dušan Štepec.
Foto: Helena Rožman, 15. 7. 1995.
Fototeka SPT-Kozjanski park.*

OBZORJA STROKE - POROČILA

cepcija, abortus in aboritivi, neplodnost.

Skupina je zbrala ljudske izraze, s katerimi domačini označujejo spolni odnos, neplodnost, moški in ženski spolni organ, ženske prsi, menstruacijo, nosečnost, porod, splav itd. Raziskovalke so namenile posebno pozornost ljudskemu verovanju, in sicer ljubezenski magiji ter magičnemu zdravljenju otroških bolezni.

Umetnostnozgodovinski in arhitekturni forum sta vodili Marja Lorenčak, umetnostna zgodovinarica v Zavodu SPT-Kozjanski park, in Tatjana Oblak, dipl. ing. arh. z Vrhnike. V skupini so sodelovale študentke: Polona Koce, Alenka Kuševič, Nataša Oblak in Cvetka Požar ter dijaki: Uroš Novak, Rok Rainer in Igor Sapač.

Prve dneve so z umetnostnim zgodovinarjem dr. Samom Štefancem večkrat obiskali cerkev Sv. Jakoba na Dobrini pri Žusmu. V sakralnem objektu so dokumentirali celoto in posamezne detajle s fotografijo, risbo in akvareli. Izmerili so obseg še ohranjenih fresk in posneli reliefni vzorec tabernaklja v steni.

Ogledali so si tudi drugo cerkev na Dobrini, posvečeno Sv. Martinu. V naslednjih dneh so si ogledali še cerkvi Sv. Marije in Sv. Ane na Tinskem, cerkev na Stari Sv. Gori nad Podsredo, sakralno arhitekturo na Sv. Gorah nad Bistrico ob Sotli, cerkve v Lesičnem, Bistrici ob Sotli, Šentvidu, križev pot do cerkve Sv. Roka nad Šmarjem pri Jelšah, cerkev na Sladki Gori in cerkev Sv. Marije Pomočnice v Zagorju pri Pilštanju.

Z arhitekturno risbo so izmerili in dokumentirali kapelico, ki sicer ni del križevega pota na Stare Gore nad Podsredo, je pa v lanskoletnem zborniku označena s številko III.

Udeleženci so vsak dan sproti urejali pridobljeno gradivo (terenske zapiske, skice, risbe); vse pridobljene predmete so inventarizirali. Fotografije, ki so jih študentje in njihovi mentorji posneli v delavnici, so sproti razvili in nato uredili.

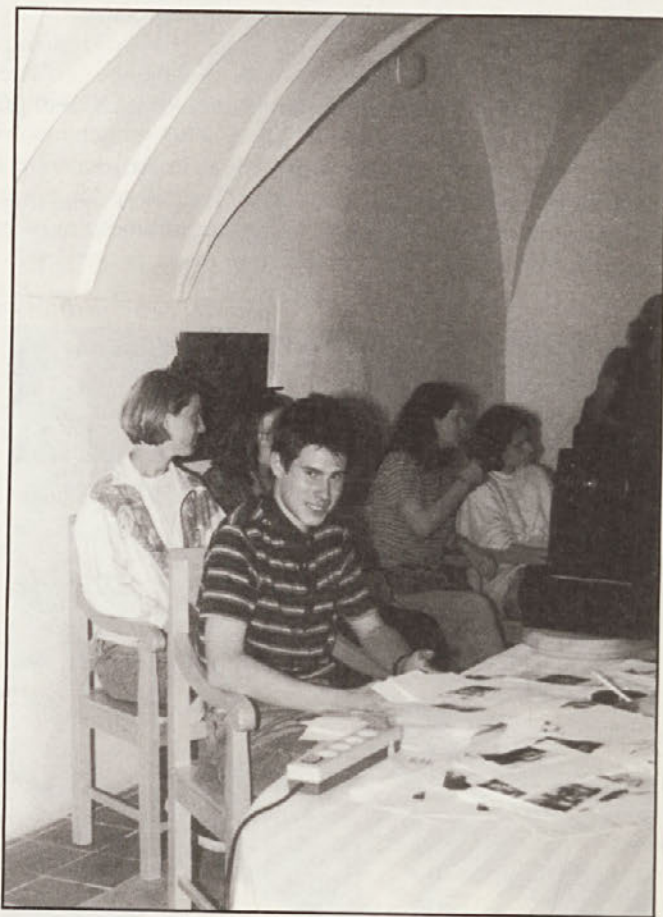

Jerclova muzikanta na zaključnem večeru v kuhinji podsreškega gradu.

Foto: Božidar Premrl, 15. 7. 1995.

Fototeka SPT-Kozjanski park.

Krajanom Podsrede in udeležencem delavnice je Tatjana Oblak pripravila predavanje ob diapozitivih, s katerim je predstavila svojo diplomsko nalogo z naslovom Hiša v mitologiji, Igor Sapač pa je predaval o gradovih in grajski arhitekturi na Slovenskem ter hkrati predstavil makete grajskih stavb, ki jih izdeluje že vrsto let.

Predavanje Igorja Sapača.

Foto: Helena Rožman, 15. 7. 1995.

Fototeka SPT-Kozjanski park.

V letu 1996 bo Poletna raziskovalna delavnica potekala v terminu med 1. in 10. julijem.

Informacije:

Zavod "Spominski park Trebče" - Kozjanski park

Podsreda 45

63257 Podsreda

Tel.: (063) 806-137, 806-259

Fax : (063) 806-219